

І. ПАВЛЕНКО

Запорізький національний університет

ТРАДИЦІЙНЕ ТА НОВЕ В УКРАЇНСЬКИХ ОБРЯДОВИХ ПІСНЯХ (ЗИМА 2022 – 2023 Р.)

Збирання та вивчення українських обрядів та календарної поезії сягає корінням у XIX ст. і продовжується й до сьогодні. Ми маємо вагомий корпус записів традиційного фольклору зимових свят українців [напр., 2; 12 та ін.] та його наукового осмислення [напр., 4; 5; 6; 7 та ін.]. Є дослідження, присвячені еволюції української календарної поезії [1; 3 та ін.]. Водночас потребують уваги зміни й трансформації, що відбуваються у зимовій пісенності, яка супроводжує зимові обрядодії зараз, із врахуванням війни та нових технологічних можливостей трансляції текстів. Матеріалом аналізу у пропонованій розвідці є пісні, що супроводжували обрядодії зимового обрядового комплексу 2022 – 2023 рр. Мета – розглянути характер співвідношення традиції та інновацій у цьому корпусі текстів.

Зима першого року повномасштабної війни росії проти України продемонструвала, що, всупереч війні, постійні обстріли, блекаут, у різних регіонах і навіть на фронті й у прифронтових місцевостях колядували та щедрували, поряд із колядками та щедрівками з традиційними текстами часто звучали нові варіанти, у яких з'являлися як нові реалії (війна, захист рідної землі, втрати, зустріч родиною Різдва без батька-фронтовика за столом, життя родин за кордоном, донати, пункти незламності, генератори посеред міста та павербанки), так і нові побажання: перемоги, миру всій Україні, «хлопці щоб вернулись цілі».

Поезія зимових свят 2022–2023 р. значною мірою зберігає традиційні уявлення про особливість, сакральність часу, боротьби хаосу та космосу, безладу та порядку. Цей конфлікт набуває політичних акцентів, у якому знаком хаосу стає країна-агресор, а виявом інфернального той, кого називати не будемо. У деяких творах перемога розцінюється як сакральна подія нашого часу, що за значенням прирівнюється до народження Христа та

Водохреща. Водночас з'являється непритаманний традиційній культурі жанровий синтез: в колядках та маланках поряд із побажаннями з'являються елементи замовляння, прокляття на адресу ворога.

Сплеск уваги до обрядової творчості зумовлений часом, оскільки йдеться про формування ідентичності на засадах спільної традиційної культури, значна частина якої забута, і тому відбувається процес, який умовно можна назвати компенсаторним. Поряд з активним варіюванням традиційних колядок та щедрівок виконуються новотвори, які ще не мають вишуканої довершеності, але активно вишліфовуються у процесі виконання та варіювання. Впродовж незначного двотижневого зимового обрядового періоду відбувався процес фольклоризації авторських творів, які поширювалися через інтернет та які інколи змінювали наступні виконавці, як це відбулося з авторською колядкою О. Вітвіцького «Там во Бахмуті» [див. 8; 9; 10 та ін.].

Сучасні колядки та щедрівки втратили первинну магічну сутність, але зберігають частину традиційних для них функцій, чому й виконуються в епоху, яка має чіткі риси переходу – випробовування. Пісні, що супроводжували календарні обряди зими 2022–2023, засвідчують тяглість традиції та її постійні трансформації залежно від часу й умов. Традиційні тексти, їх нові варіанти та нові коляди й щедрівки, між іншим, і авторські, накладаються на відеоряди, а це значною мірою поглиблює їх зміст та зв'язок із сучасністю.

Література

1. Бабинський Я. Українські колядки та щедрівки: деякі аспекти еволюції жанру. *Народознавчі зошити*. 2000. № 1. С. 96–101.
2. Грінченко Б. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. Т. III: Пісні. Чернігів, 1898. 766 с.
3. Доманицький В. Сучасні колядки і щедрівки. *Народна творчість та етнографія*. 1999. № 1. С. 89–102.
4. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Кн.1, Том 1: Зимовий цикл. Київ: Обереги, 1994. 396 с.
5. Колесса Ф. Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті. Музикознавчі праці. Київ: Наукова думка, 1970. С. 383–393.
6. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. Київ: Обереги, 2002. 189 с.

7. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології Львів: Друкарня товариства ім.Шевченка, 1876.

8. Там во Бахмуті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0Ok3caDw-6I> (дата звернення: 10.10.2023)

9. Там во Бахмуті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=34MgZ-FmTcQ> (дата звернення: 10.10.2023)

10. Там во Бахмуті. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RZoiphKVS7c> (дата звернення: 10.10.2023)

11. Франко І. Наші коляди. Твори: У 50 томах. Т. 28. Київ: Наукова думка, 1980. С. 7 – 41.

12. Чубинский П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. Материалы и исследования. Т. 3: Народный дневник. С.-Петербург, 1872.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-27>

М. ПАНФЬОРОВА

*Національний університет
«Києво-Могилянська академія»*

ВИБУДУВАННЯ ІСТОРИЧНОГО ПРОСТОРУ У ФАНФІКАХ ПРО ПЕТЛЮРУ Й ВИННИЧЕНКА

Навіть із тим, як фанфікшн усе частіше стає об'єктом уваги західних літературознавчих студій, фанфікшн про реальних осіб (Real Person Fanfiction, скорочено RTF) почасти опиняється на периферії через свою нібито «незручну» природу. Ця стигма, однак, не є виправданою, особливо з огляду на популярність жанрів мемуарів, романізованої біографії та альтернативної історії, усі з яких передбачають використання реальних осіб як літературних персонажів [2]. Якщо зосередитися на історичному сегменті RTF, ближче дослідження виявляє, наприклад, що процеси вибудування історичного простору у фанфіках споріднені із загальними процесами мітологізації минулого.

За відсутності однозначного тексту «канону», автори фанфікшену про реальних осіб опираються на окремі елементи, вирвані з реальності, вибудовуючи навколо них спрощені, часто ідеалізовані